

הקדמיות בהוראה

מאת: לרר זהר - מנחה להוראה

מבוא

עבודת ההוראה מזמנת לא מעט אירועים שונים הדורשים ניהול כיתה מושכל. ניהול מושכל זה דורש שילוב של כמה תפיסות וכישורים הכוללים תפיסות קוגניטיביות, וויסות עצמי ויחסים בין אישיים (Tal, 2010).

ניהול כיתה נתפס כפעולה מחזורית הכוללת תכנון, הטמעה, הערכה מעצבת (הערכה תוך כדי תהליך) והערכה מסכמת (בסוף התהליך) המביאה בחשבון את אוכלוסיית הלומדים וסביבת הלמידה אשר הייתה אמורה לקדם את תהליך ההוראה ורווחתם של הלומדים (Tal, 2010).

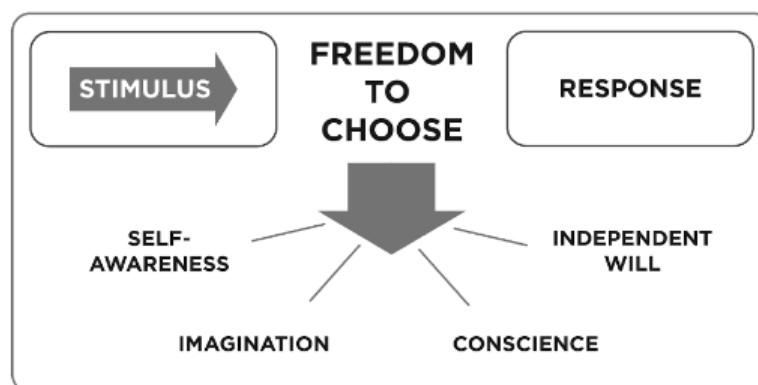
נמצא כי ניהול כיתה מוצלח נבע יותר מתכנון מושכל ומודעות לתהליך מאשר מתוך תגובה לאירועים. גישה זו הנה גישה הקדמית (פרואקטיבית) המביאה למניעה של אירועים מעכבי למידה ובכך מייתרת את הצורך בהתמודדות איתם (Doyle, 2006; Tal, 2010).

המאמר יבחן את המונח הקדמיות (פרואקטיביות) והקשרו לתהליכים החינוכיים במסגרת הכיתתית בביה"ס. במסגרת המאמר, נגדיר את המונח (Covey, 2004) ונעמוד על השלכותיו על ניהול מוצלח של הכיתה בביה"ס (Doyle, 2006). בנוסף, נעמוד על השפעתה של חשיבה הקדמית על הלומדים (Straud, McNaughton-Cassill, & Fuhrman, 2015).

בחלק היישומי של המאמר נציג דגשים לגישה הקדמית בתכנון וניהול השיעור ונעצב שפה הקדמית כבסיס לתקשורת עם הלומדים.

הקדמיות

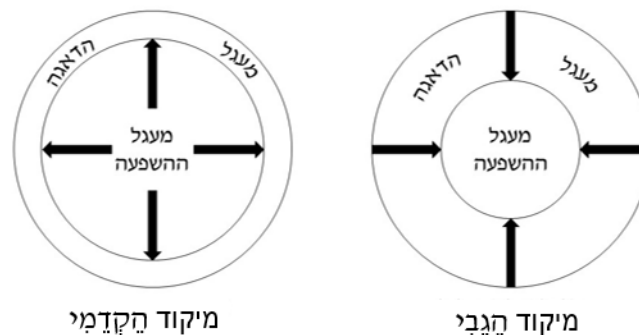
החיים אינם ביד המקרה אלא מתוכננים והנם תולדה מבחירה יום יומית. בחירת אושר או עצב, בחירת החלטיות או התלבטות, בחירת הצלחה או כישלון, בחירת אומץ או פחד ועוד. כל רגע בחיים מספק מגוון אפשרויות בחירה, המאפשרות הזדמנות לעשות את הדברים בצורה שונה כדי לייצר תוצאות חיוביות יותר (Covey, 2004).

המודל הקדמי (Covey, 2004)

הקדמיות הינה לקיחת אחריות על החלטות אלה ודרכן על החיים. התנהגות הקדמית הינה זיהוי המסוגלות לבחור ללא השלכת אשמה על הגנטיקה, הנסיבות, התנאים וכד'. התנהגות הקדמית הנה הפוכה מהתנהגות הגבית (ריאקטיבית) המושפעת לעיתים קרובות מהסביבה, ובה יש השלכה על מקורות חיצוניים הגורמים לה (Covey, 2004). אדם בעל חשיבה הקדמית יפתח משאבים להתמודדות עם אתגרים וישאף לצמיחה אישית (Straud, et al., 2015).

השפה הינה מראָה ישירה של צורת החשיבה. שפה הקדמית תכלול אמירות כגון: "אני יכול", "אני אעשה זאת", "אני מעדיף". שפה הגבית תכלול אמירות כגון: "אני לא יכול", "אני צריך", "אם רק...". (Covey, 2004). אדם בעל חשיבה הקדמית לא יתמקד בתחומים בהם אין לו השפעה עליהם אלא יתמקד בתחומים בהם יש לו השפעה ושליטה על הנעשה. תחומים אלו הוצגו כמעגלי דאגה והשפעה (Covey, 2004).

מעגלי דאגה והשפעה (Covey, 2004)

ניראה כי ככל שפעולותיו של אדם הגביות יותר, מעגל ההשפעה שלו קטן. לעומת זאת, פעולות הקדמיות יגדילו את מעגל ההשפעה (Covey, 2004) והיחס אל מעגל זה יהיה כאתגר (Straud, et al., 2015).

הקדמיות בהוראה

בהיבט החינוכי ניתן לתפוס את המושג בשלוש רמות: הקדמיות המורה, הקדמיות התלמיד ומנהיגות הקדמית של התלמיד. ההקדמיות של המורה מסייעת בניהול השיעור ושומרת על איכותו לצד רווחתם של הלומדים (Doyle, 2002; Tal, 2010; Webster-Stratton, & Reid, 2006). ההקדמיות של התלמיד מאפשרת לו להתמודדות בריאה יותר עם אתגרים וצמיחה אישית (Doyle, 2002; Straud, et al., 2015; Tal, 2006), לצד האפשרות שלו לפתח מנהיגות אישית ולהשפיע בצורה הקדמית על סביבתו.

הקדמיות המורה - תכנון ההוראה

תפיסה הקדמית בתכנון בהוראה צריכה לכלול בין השאר חשיבה על התנהגות הלומדים לאור היכרות קודמת איתם. כדי לאפשר את השתתפותם של כלל הלומדים, יש ליצור בצורה הקדמית נהלי כיתה ברורים. אחת ההמלצות היישומיות החשובות ביותר של התפיסה ההקדמית היא הצהרה על ציפיות ברורות מהתנהגות הלומדים. על כן, יש

לבנות מתחילת השנה כללי התנהגות ברורים האמורים להביא לרווחתם של הלומדים ולתנאי למידה מיטביים. התפיסה ההקדמית תביא בין השאר גם ליצירת קשרים בין אישיים מיטביים עם התלמידים, ההורים והמורים העמיתים (Tal, 2010; Webster-Stratton, et al., 2002).

הקדמיות המורה - שיח מצמיח עם התלמיד

לא פעם ניתן לשמוע את המורה מטיח בתלמיד: "אתה תמיד מאחר", "אני לא מאמין שהצלחת", "למה אתה תמיד מגיע בלי תלבושת?" וכד'. התבטאויות אלה הן הגביות ואינן מביאות לשיח מצמיח עם הלומד. הלומד מצידו מאבד את הביטחון העצמי שלו ואת תחושת המסוגלות, ומתוך ההבנה שאין לו מה להפסיד יפתח התנהגויות שליליות המנציחות את האמירות כלפיו (Doyle, 2006; Straud, et al., 2015).

השפה ההקדמית:

אמירה הגבית	אמירה הקדמית
ככה לא תצליח!	בוא ננסה דרך אחרת / ננספת...
אתה חייב לעשות את זה!	נסה למצוא דרך לעשות את זה
אם רק היית מתאמץ יותר!	תמשיך להתאמץ ותראה איך תצליח.
לא שיחקת יפה. לא מסרת לאף אחד ולא שיתפת את חבריך.	כל הכבוד שיזמת במשחק, תאר לך כמה היית מצליח אם היית נעזר בחבריך.
למה אתה מפריע כל הזמן?	נסה לחשוב מה מפריע לך בשיעור?
[פנייה לתלמיד מציק] למה אתה מציק כל הזמן?	[פנייה לתלמיד המוצק] אם מציקים לך נסה למצוא מקום אחר לעמוד בו.

הקדמיות התלמיד - תפיסה עצמית חיובית

על המורה ליצור מצבי התנסות משתנים בהם לומד התלמיד על חוזקותיו. מצבי התנסות אלו יביאו את הלומד לגמישות מחשבתית תוך גיבוש כלים להתמודדות עם מצבים משתנים ולהטמעת התנהגויות רצויות. כדי לפתח חשיבה הקדמית אצל הלומד על המורה להוות השראה הקדמית. להלן רשימת 'עשה' ברוח התפיסה ההקדמית ליצירת השראה זו: חפש ובקש עזרה כשצריך, הבטח הבטחות קטנות וקיימן, הווה מודל לחיקוי ולא מבקר, אל תתרץ את חולשותיך או חולשותיהם של אחרים, הודה בשגיאה, תקן שגיאות תוך למידה מעשייתן, הסתכן באי הצלחה, בחר כיצד לקבל את המציאות תוך מודעות לרגשותיך במצבים משתנים, נסה לחולל שינוי, השתמש בשפה הקדמית (Doyle, 2006).

מנהיגות הקדמית של התלמיד

שיח בין תלמידים יכול להיות מרתק אך לעיתים גם פוגעני. לא פעם אנו מתערבים בשיח פוגעני כזה ומיד הופכים את אחד התלמידים לקורבן ואת השני למקור הרוע. בכך אנו מנציחים אצל הקורבן את תחושת חוסר המסוגלות ומעצימים אצל השני את תחושת חוסר השליטה. יצירת שיח הקדמי מצמיח בין הלומדים לא יצור אצל אף אחד מהם תחושת קורבנות או תחושת חוסר שליטה ויביא לגיבוש כלי תקשורת בריאים ויעילים בהם ניתן להשתמש בעתיד ככלי לפתרון בעיות. היכולת של הלומד ליצור שיח כזה עם סביבתו תגרוור גם את הסביבה לשיח הקדמי (Doyle, 2006; Straud, et al., 2015).

סיכום

התנהגות הקדמית היא מחשבה תכנונית המסייעת לצפות ולהתמודד עם מצבים משתנים תוך לקיחת אחריות אישית. כל אלו הן התנהגויות המצופות מהמורה במסגרת עבודתו (Covey, 2004; Doyle, 2006; Webster-Stratton, et al., 2002). הכוונת הלומדים להתנהגות הקדמית תביא להתמודדות טובה יותר של הלומדים עם מצבים משתנים. בהקשר לחינוך גופני, תביא לפיתוח יכולת טובה יותר של קבלת החלטות (Straud, et al., 2015). חשיבה הקדמית תאפשר גם צמיחה אישית, ובכך תשפר את התקשורת שלהם עם הסביבה. תקשורת היא אחד הכלים המרכזיים בחינוך הגופני בכלל, ובענפים השיתופיים בפרט (Covey, 2004; Doyle, 2006; Tal, 2010; Webster-Stratton, et al., 2002).

ביבליוגרפיה

Covey, S. R. (2004). Be Proactive. In S. R. Covey (Ed.) *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change* (pp. 73-101). New York, NY: Simon & Schuster Inc.

Doyle, W. (2006). Ecological approaches to classroom management. *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues*, 97-125. Retrieved from Researchgate website:

https://www.researchgate.net/profile/Walter_Doyle/publication/243771420_Classroom_organization_and_management/links/56aadbb308aed5a01358c8d2.pdf?origin=publication_detail

Straud, C., McNaughton-Cassill, M., & Fuhrman, R. (2015). The role of the Five Factor Model of personality with proactive coping and preventative coping among college students. *Personality and Individual Differences*, 83, 60-64. DOI: 10.1016/j.paid.2015.03.055

Tal, C. (2010). Case Studies to Deepen Understanding and Enhance Classroom Management Skills in Preschool Teacher Training. *Early Childhood Education Journal*, 38, 143-152. DOI: 10.1007/s10643-010-0395-z

Webster-Stratton, C., & Reid, M. J. (2002). *The Incredible Years classroom management teacher training program: Content, methods, and process*. Retrieved from University of Washington website: <http://www.son.washington.edu/centers/parenting-clinic/opensdocs/teachertrainingprogram.pdf>